

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁROZATAINAK HIVATKOZÁSA A BÜNTETŐBÍRÓSÁGOK DÖNTÉSEIBEN

HOZZÁSZÓLÁS BENCZE MÁTYÁS ÍRÁSÁHOZ*

Bencze Mátyás tanulmányában elemzi azokat a közéletű büntetőbírói döntéseket, amelyek az alkotmányra vagy AB határozatra hivatkoznak (elsősorban 12–18. oldal).¹ Mindenképpen örvendetes, hogy a cikkel megindult a rendesbírói gyakorlat tudományos feldolgozása. Ugyanakkor Bencze számos értékelését, értelmezését, megállapítását és következtetését hiányosnak vagy tévesnek tartom, még hozzá sokszor olyan mértékben, hogy az a szerzőnek a bírói gyakorlattal kapcsolatos kritikája alól húzza ki a szőnyegét.

A TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS MEGSEMMISÍTÉSE

A szerző szerint „az alkotmánnyal összefüggő hivatkozás” akkor „technikai”, ha „az alkotmányos hivatkozás nem valamilyen jogalkalmazói dilemma megoldása érdekében történik, hanem mert az konkrét előírást tartalmaz, ilyenkor nincsen más norma, nincsen másik jogi érv, amellyel össze kellene vetni bizonyos alkotmányos rendelkezéseket” (12. oldal). A szerző szerint a technikai hivatkozás példája, hogy a Legfelsőbb Bíróság a törvényességi óvás alapján indult eljárásokban hozott döntésekben (BH 1992. 519, BH 1993. 272, BH 1993. 275.) hivatkozott a 9/1992. (I. 30.) AB határozatra, amely *ex nunc* hatállyal megsemmisítette azokat a büntetőeljárás szabályokat, amelyek szerint a törvényességi óvás alapján a terheltre kiható hatállyal a jogerős határozatban megállapítottnál hátrányosabb rendelkezést lehet hozni (12. oldal).

Álláspontom szerint vitatható, hogy a példák megfelelnek a technikai hivatkozás szerző által adott fogalmának. Az alkotmánybírói döntés valóban nem a jogalkalmazói dilemma eldöntése érdekében hivatkoztak, kivéve, ha nem tekintjük an-

nak a hatályos jog szövegének megtalálását. Az AB határozat azonban nem közvetlenül a döntés alapjául szolgáló konkrét előírást, hanem más jogszabály tartalmát meghatározó másodlagos normát tartalmazott. A hivatkozott AB határozat állapította meg ugyanis a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) szövegét, amely alapján – a korábbiakkal ellentétben – „törvényességi óvás alapján a terhelttel szemben a megtámadott határozatban megállapítottnál hátrányosabb rendelkezést hozni nem lehet, csak a törvénysértés állapítható meg; ez irányadó a hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárásra is”.²

Sokkal helyesebb ilyen esetekben a hivatkozás egy önálló formáját elismerni, amely arra tekintettel történik, hogy az alkalmazandó jogszabály szövegét az AB határozat állapította meg, bár ez ítélet szerkesztési kérdés. Ha az elbíráláskor hatályos jogot alkalmazó bíróságtól megköveteljük, hogy jelölje meg azokat a módosító jogszabályokat is, amelyek az általa alkalmazott törvényt módosították, a hasonló hatású AB határozatra történő hivatkozás is szükségesnek tartható.

A HALÁLLAL IS BÜNTETHETŐ BŰNCSELEKMÉNY

1. A szerző álláspontja az, hogy „[v]iszonylag nehezen indult az alkotmánybírói döntések értelmezése és azok beépítése a jogász érvelésbe”. Erre szentelt az „egyik legérdekesebb példát [...] azok az alsóbb fokú bíróságok szolgáltatták, amelyek a halálbüntetés megsemmisítése után azt a jogi álláspontot képviselték, hogy a határozat eredményeként a fiatalok esetében a legsúlyosabb büntetés (15 évig terjedő szabadságvesztés) helyett csak az eggyel kevésbé szigorú büntetés (10 évig terjedő szabadság-

* BENCZE Mátyás: *Díszítőelem, álcázóháló vagy tartóoszlop? A büntetőbírói gyakorlat és az Alkotmány*, Fundamentum, 2007/3. 5–21.

vesztés) szabható ki. A korabeli törvény ugyanis a felnőttek esetében halállal is sújtható bűncselekmények büntetéseként írta elő a 15 évet a fiatalkorúak esetében” (12–13. oldal).

Valójában a szerző által említett ügyekben sem a megyei bíróság, sem a Legfelsőbb Bíróság nem értelmezte a halálbüntetés alkotmányellenességét megállapító 23/1990. (X. 31.) AB határozatot. A megyei bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság csak a Btk.-nak azt a két rendelkezését értelmezték, amelyek szerint „[a] bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama [...] halállal is büntethető bűncselekmény esetén tizenöt év”,³ illetve „a halálbüntetéssel is büntethető bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama tíz év”.⁴ A szerzőt félrevezethette az a Legfelsőbb Bíróság egyik határozatában szereplő megfogalmazás, hogy „a halálbüntetés alkalmazhatóságának a megsemmisítése az Alkotmánybíróság részéről azt jelenti, hogy – a Btk.-ban tételesen felsorolt halállal vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő – bűncselekmények esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés vált az Alkotmánybíróság határozatával maximális büntetéssé” (BH 1991. 463.). A „jelenti” kifejezést ugyanis itt – valóban félreérthetően, de eredményében helyesen – nem az AB határozat értelmének feltárására, hanem a Btk.-ra való kihatásának megjelölésére használták.⁵

2. A szerző szerint „tarthatatlan” az a megyei bírósági álláspont, amely a Btk. 110. § (2) bekezdés *b*) pontja szerinti 10 év szabadságvesztést találta a cselekmény elkövetésekor a 16. életévét betöltött fiatalkorú vádlottal szemben alkalmazható maximális büntetésnek. A megyei bíróság álláspontja nyilvánvalóan arra vezethető vissza, hogy – a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezések megsemmisítése folytán – nem tartotta az adott ügyben alkalmazhatónak a Btk. 110. § (2) bekezdés – a *b*) ponthoz képest speciális – *a*) pontját, amely szerint a bűncselekmény elkövetésekor a 16. életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama 15 év (13. oldal).

A Legfelsőbb Bíróság szerint „a Btk. rendszerében a halálbüntetés minden esetben vagylagos büntetés volt az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel. A halálbüntetés alkalmazhatóságának a megsemmisítése az Alkotmánybíróság részéről azt jelenti, hogy – a Btk.-ban tételesen felsorolt halállal vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő – bűncselekmények esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés vált az Alkotmánybíróság határozatával maximális büntetéssé. Ennek megfelelően

a Btk. 110. §-a (1) bekezdésének *a*) pontját [...] úgy kell értelmezni, hogy a halálbüntetés megsemmisítését követően az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmények körére vonatkozik az a rendelkezés, mely szerint a bűncselekmény elkövetésekor 16. életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama 15 év” (BH 1991. 463.).⁶

A halálbüntetés megsemmisítésével valóban az életfogytig tartó szabadságvesztés vált a maximális büntetéssé. Ebből azonban szerintem – a Legfelsőbb Bíróság határozataival és az azzal egyetértő szerzővel szemben – nem következik, hogy a Btk. 110. § (2) bekezdésének akkor hatályos *a*) pontja az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmények körére vonatkozna. Egy ilyen következtetés csak akkor lett volna helytálló, ha a Btk. 110. § (2) bekezdés akkor hatályos *a*) pontja és (3) bekezdése „a legsúlyosabb bűncselekményekre” írta elő a 16. életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartamaként a tizenöt (illetve a tíz) évet. A „halállal is büntethető bűncselekmény”, illetve a „halálbüntetéssel is büntethető bűncselekmény” kitéltet ugyanis nem lehet életfogytiglani szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményként értelmezni. Ez ugyanis nem kiterjesztő értelmezés, hanem az elkövető terhére szóló analógia lenne, amely a *nulla poena sine lege stricta* büntetőjogi alapelvbe ütközik, sértve a jogállamiság követelményét is. A helyes felfogás szerint tehát a Btk. 110. § (2) bekezdésének *a*) pontja, illetve (3) bekezdésében a „halállal is büntethető bűncselekmény”, illetve „a halálbüntetéssel is büntethető bűncselekmény” megfogalmazások olyan utaló rendelkezést képeztek, amelyek a 23/1990. (X. 31.) AB határozat következtében – annak a Magyar Közlönyben való közzététele napjától – kiüresedtek. Ilyen esetekben pedig ehhez képest az általános szabályokat kell alkalmazni, amelyek szerint „a fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama öt év akkor, ha a bűncselekmény öt évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő”,⁷ illetve „a bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama [...] tíz évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén tíz év”.⁸

A kiszabható büntetési tétel maximumának alkalmazása szempontjából teljesen irreleváns az a Legfelsőbb Bíróság által hivatkozott körülmény, hogy „a Btk. rendszerében a halálbüntetés minden esetben vagylagos büntetés volt az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel” (BH 1991. 463.). A Btk. 110. § (2) bekezdés *a*) pontjának, illetve (3) bekezdésének alkalmazásakor e megállapításnak csak akkor lehet

ne relevanciája, ha elfogadnánk, hogy az abban szereplő utalás tartalmát az elkövetéskor hatályos Btk. alapján kellene kitölteni. Ebben az esetben azonban a jogalkalmazó – az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe foglalt jogállamiság követelményét is sértve – a *nulla poena sine lege* elvvel ellentétesen nem az enyhébb elbíráláskori büntetőtörvényt, hanem a szigorúbb elkövetéskor hatályos büntetőtörvényt alkalmazná. A Btk. 110. § (2) bekezdés *a*) pontjának, illetve (3) bekezdésének tartalmi kiüresedése ugyanis azzal összefüggésben eredményez enyhébb – így a Btk. 2. § második mondatának második fordulata alapján kötelezően alkalmazandó – elbíráláskori büntetőtörvényt, hogy speciális norma hiányában (az elkövetéskor hatályos szabályozással szemben) adott esetben az általános szabály, azaz a (2) bekezdés *b*) pontja, illetve (4) bekezdése alkalmazható.

A fenti értelmezéssel nincs ellentétben a 23/1990. (X. 31.) AB határozatnak az – a bíróságok által egyébként nem idézett – utalása, hogy „mivel a Btk.-ban meghatározott büntetések összefüggő rendszert alkotnak, a halálbüntetésnek mint e rendszer egyik elemének megszüntetése szükségessé teszi az egész büntetési rendszer felülvizsgálatát” (ABH 1990, 88, 93-94.). E megállapítás alapján ugyanis elképzelhető, hogy az Alkotmánybíróság a Btk. 110. § (2) bekezdés *a*) pontjának és (3) bekezdésének alkalmazhatatlanságát „belekalkulálta” a határozat következményei közé.

A fenti jogértelmezést támasztja alá, hogy a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 30. § (2) és (3) bekezdése – kialakítva a hatályos szabályozást – úgy módosította a Btk. 110. §-át, hogy annak eredményeként „az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény” szöveg váltotta fel a „halállal is büntethető bűncselekmény”, illetve „a halálbüntetéssel is büntethető bűncselekmény” kifejezéseket. Egy ilyen módosításra nyilvánvalóan nem lett volna szükség, ha a Btk. 110. §-ának idézett megfogalmazásai valóban azonos jelentésűek lettek volna az AB határozat meghozatala előtt és után.⁹

Álláspontom szerint a Btk.-t módosító törvény által beiktatott rendelkezések csak akkor alkalmazhatók, ha a cselekményt 1993. május 15. napján vagy azt követően követték el. Az ezt megelőzően, de még 1990. október 31. után elkövetett cselekmények vonatkozásában a módosított Btk.-beli rendelkezések súlyosabb elbíráláskori büntetőtörvényt képeznek, így visszaható hatályuk a Btk. 2. §-ának második mondata alapján kizárt. Ha azonban az elkövetés időpontja 1990. október 30. napja vagy azt megelőző időpont, akkor a módosító törvény által beiktatott szabályozás azért nem alkalmazható,

mert nem enyhébb, hanem – a mindkét időpontban életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmények esetén – ugyanolyan súlyú, mint a Btk. elkövetéskor hatályos szabálya.

AZ ALKOTMÁNYELLENESES JOGSZABÁLYT ALKALMAZÓ JOGERŐS HATÁROZAT FELÜLVIZSGÁLATA¹⁰

1. A szerző szerint a BH 1992. 680. és 1994. 1. számon közzétett döntésekben az „LB volt az a fórum, amelyik nem volt hajlandó követni az AB egyértelmű iránymutatását.[...] Az Alkotmánybíróság a 6/1992. (I. 30.) AB határozatában megsemmisítette azt a Btk.-beli rendelkezést, amelyik pönalizálta a társadalmi vagyoni kárt okozó, gondatlanságból elkövetett rongálást is. Egyúttal elrendelte azon jogerősen lezárt határozatok felülvizsgálatát, amelyekben e jogszabályhely alapján szabtak ki büntetést. Az AB rendelkezésének nyilvánvaló célja az volt, hogy azokban az esetekben, amelyekben a megsemmisített jogszabály alapján ítétek el valakit, orvosolható legyen a jogsérelem. A LB azonban úgy döntött, hogy mivel a megsemmisítés ideje előtt a szóban forgó szabály a hatályos jogrendszer része volt – és a felülvizsgálat során mindig az alapügy idején hatályos szabályokat kell figyelembe venni –, nem hoz az ilyen ügyekben felmentő határozatot. Ebben az indokolásban nem csupán az a problematikus, hogy meg sem próbálta megállapítani, mi lehet akkor az Abtv. vonatkozó szabályának értelme, és milyen viszonyban áll ez a törvényességi óvás akkor hatályos szabályaival, hanem az is, hogy hiábavalóvá teszi az AB ilyen irányú rendelkezéseit, így közvetve az AB-nak erre lehetőséget adó jogszabályt, az Abtv. 43. § (3) bekezdését nyilvánítja alkalmazhatatlannak. Paradox módon éppen az egyik ilyen határozat (BH 1994. 1.) hivatkozott arra, hogy a Magyar Köztársaságban kizárólagosan az AB jogosult a jogszabályok felülvizsgálatára. A kép azonban úgy teljes, ha megemlítjük, hogy egy 2006-ban közzétett döntésében a LB csendesén revideálta ezt az álláspontját” (13. oldal).

2. A szerző érvelésének részletes elemzését megelőzően a legfelsőbb bírósági döntéseket megalapozó szabályokat mutatom be.

Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (Abtv.) 43. § (3) bekezdése alapján „az Alkotmánybíróság elrendeli az alkotmányellenes jogszabály vagy állami irányítás egyéb jogi eszköze alapján jogerős határozattal lezárt büntetőeljárás felülvizsgálatát, ha az elítélt még nem mentesült a hát-

rányos következmények alól, és az eljárásban alkalmazott rendelkezés semmisségéből a büntetés, illetőleg intézkedés csökkentése vagy mellőzése, illetőleg a felelősség alóli mentesülés vagy annak korlátozása következne”. A rendelkezés szövege arra utal, hogy a büntetőeljárás felülvizsgálata csak akkor rendelkezhető el, ha a büntetőbírói döntés olyan büntető jogszabály alapján született, amely eleve semmis volt. Az Abtv. alapján azonban az alkotmányellenes jogszabály soha nem eleve semmis, így az Abtv. 43. § (3) bekezdésében említett „semmisség” csak a jogszabály megsemmisítéseként értelmezhető.

A megsemmisítésnek két változata jöhet számításba az Abtv. 43. § (3) bekezdése szempontjából: az ún. *ex nunc*, illetve az *ex tunc* hatállyal történő megsemmisítés.¹¹ Az első eset a főszabály, amikor a megsemmisített jogszabály „a határozat közzétételének napján veszti hatályát”.¹² Ha pedig a megsemmisítés *ex tunc* hatállyal történik, a jogszabályt úgy kell tekinteni, hogy az már hatálybalépésének napján hatályát veszítette. Az utóbbi változat alapján az Abtv. azon rendelkezése szolgál, amely szerint az Alkotmánybíróság a főszabálytól „eltérően is meghatározhatja az alkotmányellenes jogszabály hatályon kívül helyezését [...], ha ezt a jogbiztonság [...] indokolja”.¹³

Az Abtv. 42–43. §-ának rendszertani értelmezése azt támasztja alá, hogy az Abtv. 43. § (3) bekezdése a megsemmisítés mindkét változatára vonatkozik. Az *ex nunc* megsemmisítés ugyanis azért nem zárható ki a rendelkezés alkalmazási köréből, mert az a hatályon kívül helyezés egyetlen olyan változata, amelyet az Abtv. a 43. § (3) bekezdését megelőzően [a 42. § (1) bekezdésében] szabályoz. Az viszont, hogy az *ex tunc* hatályon kívül helyezés lehetőségét az Abtv. a 43. § (4) bekezdésében szabályozza, nem zárja ki ilyen esetekre a (3) bekezdés általános szabályának alkalmazását. Még akkor sem, ha az Abtv. 43. § (4) bekezdése alapján lehetséges van az Alkotmánybíróságnak arra is (nyilvánvalóan a kivételek közül az *ex tunc* és nem a *pro futuro* megsemmisítés esetén), hogy eltérjen az Abtv. 43. § (2) bekezdésében meghatározott azon szabálytól, hogy „a jogszabály [...] megsemmisítése [...] nem érinti a határozat közzététele előtt létrejött jogviszonyokat, s a belőlük származó jogokat és kötelezettségeket”. Az Abtv. 43. § (3) bekezdése ugyanis a (4) bekezdés által biztosított kivételhez képest további normatartalmat is hordoz, hiszen a lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatának elrendelése – további feltételek teljesülése esetén – nem lehetőség, hanem kötelezettség az Alkotmánybíróság számára.

Az Abtv. javaslat miniszteri indokolása a hatályos törvény 43. § (3) bekezdésének megfelelő rendelkezést¹⁴ olyan kivételként jellemzi, „amikor az alkotmányellenességnek az adott jogszabály hatálybalépéséig visszamenő hatállyal történő megállapításából”¹⁵ [kiemelés – H. M.] következne „a jogerős határozattal lezárt büntetőeljárás elítélte büntetésének vagy a vele szemben alkalmazott intézkedésnek a csökkentése vagy mellőzése, illetőleg az elítéltnak a felelősség alóli mentesülése vagy annak korlátozása”.¹⁶ Ebből könnyen arra lehetne következtetni, hogy a jogalkotó az Abtv. 43. § (3) bekezdésének hatályát az *ex tunc* hatályon kívül helyezés esetére kívánta korlátozni, hiszen az Alkotmánybíróság ilyenkor semmisíti meg a jogszabályt annak hatálybalépéséig visszamenő hatállyal. Ez a következtetés azonban téves lenne, mivel az Országgyűléshez eredetileg benyújtott törvényjavaslat egyáltalán nem adott lehetőséget egy jogszabály *ex tunc* hatályú megsemmisítésére az Alkotmánybíróságnak. Akkor sem, ha (végtül elvetett) szabályozási lehetőségként említi, hogy „az alkotmányellenesség megállapítása lehet *ex tunc* [...], vagyis a jogszabály hatálybalépésének időpontjáig visszamenőleges hatályú” is.¹⁷ A megsemmisített jogszabály hatályon kívül helyezésének ilyen meghatározására az Alkotmánybíróságot csak az Abtv. 43. § (4) bekezdése hatalmazza fel, amely képviselői módosító indítvány alapján¹⁸ került a törvénybe.

A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (Ütv.) módosításáról szóló 1989. évi XLVI. törvény 5. §-a iktatta be az Ütv.-be azt a rendelkezést, amely szerint „a legfőbb ügyész [...] az Alkotmánybíróság által felülvizsgált és alkotmányellenesnek nyilvánított jogszabály [...] alapján jogerős határozattal lezárt büntetőeljárásban törvényességi óvást köteles emelni az elítélt javára”.¹⁹ A Be. akkor hatályos szabályozása alapján „a bíróság jogerős határozata vagy határozatának meghatározott része ellen a Legfelsőbb Bíróság elnöke vagy a legfőbb ügyész törvényességi óvást emelhet, ha az törvényt sértő vagy megalapozatlan”.²⁰ Az Ütv. 5. § (2) bekezdés *f)* pontjában írt kötelezettség – amennyiben az adott tényállást az Alkotmánybíróság *ex nunc* helyezte hatályon kívül – ehhez képest pótlólagos jellegű, hiszen az ilyen alapon emelt törvényességi óvás a Be.-ben említett egyik esetkörnek sem felel meg. Mivel ekkor is törvényességi óvásról van szó – az Ütv. ellenkező rendelkezése hiányában –, nyilvánvalóan érvényes volt rá a rendkívüli jogorvoslat azon szabálya is, hogy „a törvényességi óvást a megátadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok [...] alapján kell elbírálni”.²¹

Az Alkotmánybíróság a 6/1992. (I. 30.) AB határozatban elrendelte a Btk. 320. §-a és a 324. § (6) bekezdése alapján lefolytatott és jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát. Az indo-

kolás ehhez kapcsolódó II/4. pontja alapján a büntetőjogi tényállás alkotmányellenességének megállapítása esetén az Abtv. 43. § (3) bekezdése kötelező eljárást ír elő az AB számára. A jogerősen befejezett eljárások vonatkozásában az Alkotmánybíróság „feloldja jogerőt, és elrendeli a korábbi e tárgyban befejezett eljárások felülvizsgálatát, a hátrányos következmények alól való mentesítés, illetve a már kiszabott büntetés csökkentése vagy mellőzése, avagy felelősség alóli mentesítés vagy korlátozás érdekében” (ABH 1992, 40, 43-44.).

3.1 A szerző szerint a Legfelsőbb Bíróság „nem volt hajlandó követni az AB egyértelmű iránymutatását” (13. oldal).

Valójában azonban az Legfelsőbb Bíróság teljesítette az AB határozat rendelkező részéből fakadó kötelezettségét. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálatra sort is kerített, ami az adott esetben nem lehetett más, mint a Be. szabályai szerint a törvényességi óvás alapján indult rendkívüli jogorvoslati eljárás lefolytatása.

Ettől elkülönülő kérdés, hogy a felülvizsgálat eredményeként a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa arra a következtetésre jutott, hogy az adott esetben felmentő rendelkezés meghozatalára nincs lehetőség. Azt viszont az Alkotmánybíróság nem rendelte (nem is rendelhetette) el, hogy minden olyan személyt mentsenek fel, akire az Abtv. 43. § (3) bekezdése vonatkozik. Erre az AB határozat rendelkező részének idézett megfogalmazásából következően is csak a „felülvizsgálat eredményeként”, azaz nyilvánvalóan – persze megfelelő törvényi szabályozás esetén – a törvényességi óvás alapján hozott határozatban kerülhetett volna sor.

Mindennek nem mond ellent az a 6/1992. (I. 30.) AB határozat indokolásában szereplő – egyébként vitatható²² – megállapítás sem, hogy „az Alkotmánybíróság a jogerősen befejezett eljárások vonatkozásában feloldja a jogerőt” (ABH 1992, 40, 43-44.). Ha ugyanis az Alkotmánybíróság határozata valóban feloldotta volna a jogerőt, a törvényességi óvás alapján indult eljárás lefolytatása akkor sem lett volna mellőzhető, hiszen csak ebben lehetett volna a bírósági határozatot hatályon kívül helyezni, illetve a törvénynek megfelelő határozatot hozni.

3.2 A szerző szerint a Legfelsőbb Bíróság indokolása „hiábavalóvá teszi az AB ilyen irányú rendelkezéseit” (13. oldal).

Valójában azonban nem a Legfelsőbb Bíróság, hanem a jogalkotó zárta ki, hogy az *ex nunc* hatállyal megsemmisített büntetőjogi tényállás alapján elítélt személyek felmentés (büntetésenyhítés) formájában jogorvoslatot kapjanak. A kérdést a törvényességi óvás keretében rendező szabályozással egyidejű-

leg ugyanis nem módosult a Be. azon rendelkezése, hogy a rendkívüli jogorvoslatot ilyenkor is a megtámadott határozat idején hatályos jogszabályok szerint kellett elbírálni. Így viszont a meghozatala időpontjában alkotmányosnak minősülő (bár később *ex nunc* hatállyal megsemmisített) szabályozás alapján hozott jogerős határozat törvényes volt, ezért annak megváltoztatására a rendkívüli jogorvoslat keretében nem volt mód. A Be. egyértelmű szabályait pedig a Legfelsőbb Bíróság nem tolhatta volna félre még annak elfogadása esetén sem, hogy az Abtv. 43. § (3) bekezdésének célja az, hogy az *ex nunc* hatállyal megsemmisített büntetőjogi tényállás alapján elítélt személyeknek felmentés vagy büntetésenyhítés formájában jogorvoslatot nyújtson.

3.3 A szerző szerint a Legfelsőbb Bíróság jogértelmezése „közvetve az AB-nak erre lehetőséget adó jogszabályt, az Abtv. 43. § (3) bekezdését nyilvánítja alkalmazhatatlannak” (13. oldal).

Ez a megállapítás mindenképpen téves. Az Abtv. 43. § (3) bekezdése ugyanis erre tekintettel csak az *ex nunc* hatállyal megsemmisített büntető jogszabályok esetén válik „alkalmazhatatlanná”, pontosabban alkalmatlanná arra, hogy végső soron az elítélt személyek felmentéséhez (büntetésük enyhítéséhez) vezessen. Az Abtv. 43. § (3) bekezdésének alkalmazása azonban ettől nem válik kizárttá a tényállások esetleges *ex tunc* vagy más visszamenőleges hatályú megsemmisítés esetén.

3.4 A szerző szerint „paradox módon éppen az egyik ilyen határozat (BH 1994. 1.) hivatkozott arra, hogy a Magyar Köztársaságban kizárólagosan az AB jogosult a jogszabályok felülvizsgálatára” (13. oldal).

A fenti hivatkozás valójában nem paradox, hanem szükségszerű volt. Ahogy az egyébként a BH szövegéből is kiderül, a fenti tételt a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa arra tekintettel szögezte le, hogy a legfőbb ügyészi álláspont szerint az alkotmánynak a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos rendelkezését is figyelembe kellett volna venni a törvényességi óvás elbírálásánál. Márpedig ennek következtében olyan következtetésre kellett volna jutni, hogy a tényállás, amely meghozatala idején is ellentétes volt az alkotmánnyal, nem lett volna alkalmazható, így az elkövetőt az alapján elmarasztaló bírósági határozat törvénytörtő. Egy ilyen álláspont viszont azzal az abszurd eredménnyel járt volna, hogy a Legfelsőbb Bíróság az Alkotmánybíróság *ex nunc* hatályú határozatát *ex tunc* határozattá változtatja, annak ellenére, hogy az ebben a kérdésben való döntésre az Abtv. 42. § (1) és 43. § (4) bekezdése kizárólag az Alkotmánybíróságot hatalmazza fel.

3.5 A szerző szerint „egy 2006-ban közzétett

döntésében a LB csendesen revideálta” fenti álláspontját (13. oldal).

A szerző által a 39. jegyzetben hivatkozott – BH 2006. 107. számon közzétett – határozat azonban még hallgatólagosan sem revideálja a BH 1994. 1. számon közzétett döntést. Erre ugyanis legfeljebb akkor kerülhetett volna sor, ha a két határozat azonos eljárásjogi szabályozást alkalmazott volna. A második döntés idejére azonban hatályba lépett a Be., amely az általunk elemzett kérdés tekintetében gyökeresen más szabályozást tartalmaz. Egyrészt a BH 2006. 107. számon közzétett határozat meghozatala idején az Abtv. 43. § (3) bekezdésén alapuló alkotmánybírói rendelkezés végrehajtására már a Be. „felülvizsgálat” elnevezésű rendkívüli jogorvoslatát szolgál.²³ Másrészt az AB határozat alapján előterjesztett felülvizsgálati indítványt már nem a megtámadott határozat meghozatala idején, hanem az elbíráláskor hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni.²⁴

A Legfelsőbb Bíróságnak tehát 2006-ban nem álláspontja megváltozására tekintettel, hanem a fenti büntető-eljárásjogi szabályozás hatálybalépése következtében volt lehetősége arra, hogy (a felülvizsgálat keretében) bizonyos feltételekkel jogorvoslatot nyújtson azoknak, akiket jogerősen olyan büntető anyagi jogi szabályozás alapján ítélték el, amelyet az Alkotmánybíróság *ex nunc* hatállyal semmisített meg.

A Legfelsőbb Bíróság pedig azt az álláspontját, hogy a Magyar Köztársaságban kizárólagosan az Alkotmánybíróság lenne jogosult a jogszabályok felülvizsgálatára, ha egyáltalán revideálta (szerintem nem), biztosan nem a szerző által hivatkozott BH 2006. 107. számon közzétett határozatban tette. Annak közzétett szövege ugyanis e kérdésről egy sort sem tartalmaz.

A MENTELMI JOG

1. A szerző szerint a Legfelsőbb Bíróságnak a BH 1999. 51. számon közzétett döntése „helyénvaló módon alkalmazta az alaptörvényt” (13. oldal).

A határozat indokolása valóban hivatkozta – többek között – az alkotmány 20. § (3) bekezdését, de azt nem alkalmazza. Nehezen is tehetné volna, az ugyanis arról rendelkezik, hogy „az országgyűlési képviselőt – az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló törvényben szabályozottak szerint – mentelmi jog illeti meg”.²⁵ Az alkotmány fenti rendelkezését hivatkozó határozat vonatkozásában tehát a szerző részéről – ha konzekvens akar maradni – nem a helyeslés, hanem más határozatokhoz hasonlóan a

kritika lett volna szükségszerű. Ebben az esetben is igaz ugyanis, hogy az alkotmány hivatkozása „semmilyen érvet nem szolgáltatott az érdemi döntéshez” (vö. 13. oldal), így a szerző besorolásában „díszítőelemnek” tekintendő.

A Legfelsőbb Bíróság által hivatkozott másik rendelkezés az alkotmány 20/A. § (1) bekezdés *a*) pontja, amelynek értelmében „az országgyűlési képviselő megbízatása megszűnik: [...] az Országgyűlés működésének befejezésével”. Ezt a Legfelsőbb Bíróság valóban helyénvaló módon alkalmazta, ami azonban elvárható, mivel azt senki nem vitatta, hogy adott ügyben az Országgyűlés működése befejeződött. Ebben a vonatkozásban tehát az alkotmányra való hivatkozás ugyan lehet helyénvaló, de a szerző rendszerében érdeminek nem, hanem csak technikai jellegűnek tekinthető. Igaz ugyanis rá az a definíció, hogy a hivatkozás „nem valamilyen jogalkalmazói dilemma megoldása érdekében történik, hanem mert az konkrét előírást tartalmaz, ilyenkor nincsen más norma, nincsen másik jogi érv, amellyel össze kellene vetni bizonyos alkotmányos rendelkezéseket” (12. oldal).

2. A szerző szerint a BH 1999. 51. számon közzétett döntés „helyénvaló módon alkalmazta az alaptörvényt [...] értelmező alkotmánybírói döntést” (13. oldal). A rendesbírói határozat által hivatkozott AB határozat azonban nem értelmezi az alaptörvényt. Ha a hivatkozott ügyszámú AB határozatot elolvassuk, nehezen juthat eszünkbe ezzel kapcsolatban az alkotmány értelmezéséről szólni. A döntés rendelkező része szerint az Alkotmánybíróság „az Alkotmány 20. § (3) bekezdése, 20/A. § (1) bekezdés *a*) pontja és 28. § (6) bekezdése [...] értelmezésére irányuló indítványt visszautasítja” [7/1997. (II. 28.) AB határozat, ABH 1997, 72.]. Az eredeti döntés tanulmányozásának teljes hiányára utal, hogy a szerző, a rendesbírói határozattal megegyezően, a 7/1997. (II. 28.) AB határozatra csak annak ügyszámával hivatkozik.

3. A szerző szerint a BH 1999. 51. számon közzétett „ügyben teljesen releváns volt az alkotmánybírói döntésre való hivatkozás, mert az egy valódi jogértelmezési dilemma eldöntéséhez szolgáltatott érvet” (14. oldal).

Az ügyben a jogértelmezési dilemma az a kérdés volt, hogy büntethetőséget kizáró okot képez-e az országgyűlési képviselő mentelmi joga a Btk. 22. §-a értelmében, ha megbízatása – újraválasztás hiányában – megszűnt. Az értelmezést igénylő rendelkezések releváns részei alapján „a képviselő és a volt képviselő bíróság vagy más hatóság előtt nem vonható felelősségre leadott szavazata, továbbá a megbízatásának gyakorlása során általa közölt tény vagy

vélemény miatt”, illetve „a képviselő [...] ellen [...] csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást [...] indítani vagy folytatni”. A hivatkozott rendelkezéseket az elkövetés és az AB határozat meghozatala idején az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvény (Kjtv.) 2. § első mondata és 3. § (1) bekezdése tartalmazta. A BH 1999. 51. számon közzétett ügy elbírálása idejére ezeket a rendelkezéseket az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvény módosításáról szóló 1997. évi V. törvény azonos szövegezzel áthelyezte a 4. § első mondatába, illetve az 5. § (1) bekezdésébe.

A hivatkozott AB határozat valóban tartalmazott olyan megállapításokat, amelyek az ügyben alkalmazott Kjtv. 2. § első mondatához, illetve a 3. § (1) bekezdéséhez kapcsolódtak. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a Kjtv. „2. §-ában meghatározott felelősségmentesség a képviselőnek a képviselői minőségében végzett munkájára vonatkozik. Ez a jog a képviselőt és a volt képviselőt egyaránt megilleti, tehát az – a megállapított kivételek mellett – feltétlen és örök mentességet biztosít” [7/1997. (II. 28.) AB határozat, ABH 1997, 72, 75.]. A testület utalt arra is, hogy a „3. § (1) bekezdésében foglalt sérthetlenség feltételes eljárási mentességet jelent a képviselő részére. [...] Ez a jog az 5. § (2) bekezdése értelmében a képviselőjelöltet is megilleti. A sérthetlenség joga tehát a volt képviselőt nem illeti meg, az csak a képviselőjelöltség és a képviselői megbízás időtartama alatt áll fenn. A [Kjtv.] mentelmi jog fennállására, illetve megszűnésére külön szabályt nem állapít meg, de az a 2. §-ból és 3. § (1) bekezdésében foglalt előírásokból következik. A képviselőnek a [Kjtv.] 3. §-ában meghatározott feltételes eljárási mentessége a képviselői megbízás idejére szól” (ABH 1997, 72, 76.)

A Legfelsőbb Bíróság a Kjtv. 2. §-a kapcsán a következő megállapítást idézi az AB határozatból: „a felelősségmentesség a képviselőnek a képviselői minőségében végzett munkájára vonatkozik, mely jog a képviselőt és a volt képviselőt egyaránt megilleti. A törvényben meghatározott kivételekkel ez a jog a képviselőnek és a volt képviselőnek egyaránt feltétlen és örök mentességet biztosít” (BH 1999. 51.). A Kjtv. 3. § (1) bekezdése kapcsán pedig a Legfelsőbb Bíróság arra utalt, hogy „az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben a már hivatkozott határozatában kifejtette: a mentelmi jognak ez a része – a sérthetlenség – csupán feltételes eljárási mentességet jelent, de a sérthetlenség a volt képviselőt már nem illeti meg, mivel az csak a képviselői megbízás időtartama alatt áll fenn, vagyis erre az időre szól” (BH 1999. 51.)

Az AB határozat indokolásában található megállapítások ilyen felhasználásának a rendesbírói eljárásban természetesen nincs akadálya. Ha ugyanis egy egyébként helyes értelmezéshez más jogalkalmazó már eljutott, akkor annak hivatkozása a bírói ítéletben nem szégyen, hanem kifejezetten helyeselhető hozzáállás. Megjegyzem, a Legfelsőbb Bíróság által idézett megállapítások nem alkotmányértelmezést igénylő kérdésekre vonatkoznak. Az Alkotmánybíróság a mulasztásos alkotmányértés megállapítására vonatkozó kérelem elutasítását indokolta – többek között – a fent idézett érvekkel, hangsúlyozva, hogy az alkotmánynál alacsonyabb fokozatú jogszabályok önálló értelmezésére irányuló hatásköre nincs.²⁶

A Kjtv. 2. (az elbíráláskor 4.) §-ában szereplő szabályok alkalmazásának kizárása egyébként az AB határozat idézése nélkül is adódott volna. Az ügy alapjául szolgáló bűncselekmény ugyanis közúti baleset gondatlan okozásának vétsége volt, ez pedig magától értetődően nem felel meg a Kjtv. 4. §-ában szereplő „a megbízásának gyakorlása során általa közölt tény vagy vélemény” fogalmának. Ehhez szükségtelen volt annak figyelembevétele, hogy az Alkotmánybíróság szerint „a leadott szavazata, továbbá a megbízásának gyakorlása során általa közölt tény vagy vélemény miatt” kitétel azonos jelentésű „a képviselői minőségében végzett munkájára” [7/1997. (II. 28.) AB határozat, ABH 1997, 72, 75.]. szövegrésszel, mivel a terhelt cselekménye egyik fogalomnak sem felelt meg. Az, hogy a mentesség a volt képviselőre is kiterjed, benne van a Kjtv.-nek a – Legfelsőbb Bíróság által is idézett – szövegében. Annak megállapítása pedig, hogy ez teljesen azonos jelentésű az „örök mentesség” kifejezéssel, teljesen felesleges.

A Kjtv. 3. (az ügy elbíráláskor 5.) §-ában szereplő szabályok vonatkozásban pedig a hivatkozás nemcsak szükségtelen, hanem félrevezető is lehet. Az Alkotmánybíróság – a fenti idézetből láthatóan – a jogértelmezés egyik hagyományos eszközének, a logikai módszernek a felhasználásával jutott el a határozatban tükröződő értelmezéshez. Lényegében az abban foglalt érvelést ismétli meg a Legfelsőbb Bíróság, amikor az AB határozat idézését követően utal arra, hogy az az értelmezés „következik egyébként a törvény 2. és 3. §-ának, illetve [az elbíráláskor hatályos szöveg szerint pedig a] 4. és 5. §-ának összeszetéséből is” (BH 1999. 51.). Helyesebb megoldás lett volna, ha a Legfelsőbb Bíróság saját értelmezésének részletes kifejtését követően utal arra, hogy a törvényismertetés során hasonló eredményre jutott a hivatkozott AB határozat része. Az alkotmánybírói forrás elsőként történő megadása ugyanis azt a

látszatot kelti, hogy magasabb rendű (vagy autoritativ) az a törvényértelmezés, amelyet az Alkotmánybíróság az idézett törvényhelyek értelmének feltárása kapcsán végzett.

A KÖZÜGYEKTŐL VALÓ ELTILTÁS

A BH 2001. 205. számú határozat kapcsán helytálló a szerző kritikája, hogy „az indokolásnak van egy bizonytalan pontja. Ez a bizonytalanság azal függ össze, hogy a közügyektől eltiltott személy nem kaphat belföldi kitüntetést. Ettől semmilyen jogszabály nem tiltja el a külföldieket, a bíróság pedig azt mondta, »nem valószínű«, hogy az adott ügy elkövetője ilyen kitüntetésben részesüljön.” A szerző szerint erre tekintettel „nem mondhatta volna ki a bíróság általános jelleggel azt, hogy ilyen esetekben nincs helye e mellékbüntetés alkalmazásának” (13. oldal).

A szerző kritikája helytálló. Apró pontosítás hozzá, hogy a fenti tétel nem a határozat szövegében, hanem csak a döntés vastag betűvel szedett összefoglaló részében szerepel. Így az nem a bíróság, hanem a lap szerkesztőségének – amúgy szerintünk is vitatható – általános álláspontját tükrözi. A bírósági határozat közzétett szövege csak azt tartalmazza, hogy „a közügyektől eltiltás mellékbüntetés e vádlottnál nem indokolt, ugyanis nem gyakorolhat olyan jogokat, amelyekből a közügyektől eltiltás megfosztaná” (BH 2001 205.).

A bíróság álláspontjával szemben az adott ügyben sem lett volna akadálya a közügyektől való eltiltás alkalmazásának. Annak valószínűtlenségéből, hogy a vádlott valamilyen belföldi kitüntetést kap, nem következik az, hogy nem gyakorolhat olyan jogokat, amelyekből a közügyektől való eltiltás megfosztaná. Ilyen következtetést csak abban az – egyébként igen valószínűtlen – esetben lehetne levonni, ha teljesen kizárt lenne, hogy a vádlott kitüntetést kap a közügyektől való eltiltás időtartama alatt.

A szerző szerint a határozat „az indokolásban idézte az alkotmányt is, amely az akkor hatályos szövege szerint nem biztosított az ilyen személyek számára választójogot, és nem tette kötelezővé számukra a sorkatonai szolgálatot sem (többek között az ilyen tevékenységektől való eltiltásra vonatkozik ugyanis a közügyektől eltiltás büntetőjogi fogalma). [...] Érdekes a döntésben, hogy a fenti tilalmakat az alkotmány mellett más törvényi rendelkezések is tartalmazták. Miért volt fontos akkor mégis az alkotmányra hivatkozni?” A szerző szerint „az olvasóban felmerülhet a gyanú, hogy a [...] büntetőügyekben egyébként ritka [...] alkotmányos hivatko-

zások a döntésnek ezt a gyenge pontját ellensúlyozták” (13. oldal).

Amennyire helytálló a szerző kritikája a döntés (és az annak összefoglalójában tükröződő büntetőjogi jogtétel) tekintetében, annyira nem fogadható el az alkotmány hivatkozásának kárhovatása. Az „alkotmányos hivatkozások” kifejezéssel szemben egyébként a döntés közzétett szövegében az alkotmány egyetlen rendelkezésére történik hivatkozás. A Legfelsőbb Bíróság szerint ugyanis a választójog (és a népszavazásban és a népi kezdeményezésben való részvétel joga) „az Alkotmány értelmében (70. §) ez csak magyar állampolgárt, illetve önkormányzati választások esetében a Magyarországon tartósan letelepedett nem magyar állampolgárt illeti meg (1990. évi LXIV. törvény 2. §)” (BH 2001. 205.).

Álláspontom szerint az azonos kérdésre vonatkozó, de a jogforrási hierarchiában különböző szinten elhelyezkedő konkrét szabályok közül a magasabb rangúra (így különösképp az alkotmányra) történő közvetlen hivatkozás indokolt. Adott esetben emellett a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény (azóta hatályon kívül helyezett) 2. §-ára is hivatkozni kellett, mivel ez volt az alkotmányban hivatkozott „külön törvény”, amely meghatározta, hogy a Magyar Köztársaság területén bevándoroltként élő nem magyar állampolgárok közül kiket illet meg a választójog.

Az alkotmány 70. §-ának hivatkozásával a Legfelsőbb Bíróság nem szándékozott, de nem is lett volna képes ellensúlyozni az érvelés gyenge pontját. Ez ugyanis a Btk. 54. § (1) bekezdés *f*) pontja első fordulatához kapcsolódik (nem kaphat belföldi kitüntetést), míg az alkotmány hivatkozása az *a*) ponttal kapcsolatban történt („nem vehet részt népképviseleti szerv tagjainak választásában, népszavazásban és népi kezdeményezésben”). A két rendelkezés elemzése között ráadásul – a Btk. 54. § (1) bekezdés más pontjaihoz kapcsolódóan – számos más norma elemzésére is sor került.²⁷

A VALLÁSSZABADSÁG MEGSÉRTÉSE

1. A szerző szerint az EBH 1999. 2. szám alatt közzétett ügyben „az elemző számára úgy tűnhet, hogy az alapjog fontosságára való terjedős hivatkozás az érvelés [...] gyenge pontját volt hivatva leplezni” (16. oldal). Az elemzés alapjául szolgáló ügyben a Legfelsőbb Bíróságnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy megvalósul-e a Btk. 174/A. §-a szerinti lelkiismereti és vallásszabadság megsértése akkor, ha az elkövető a gépjárművével az úrnapi körmenet-

be hajt, és a híveket ezzel, valamint riasztópisztollyal fenyegetve készíti a szertartás megszakítására.

A vallásszabadsággal kapcsolatban a döntés a következő megállapításokat tartalmazza: „Az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról az 1. §-ában és a 2. §-ának (1) bekezdésében az alábbiak szerint rendelkezik. »1. § A lelkiismereti és vallásszabadság mindenkit megillető alapvető emberi szabadságjog, amelynek zavartalan gyakorlását a Magyar Köztársaság biztosítja. 2. § (1) A lelkiismereti és vallásszabadság joga magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon – akár egyénileg, akár másokkal együttesen – nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa [Alkotmány 60. § (2) bek.]«. Az Alkotmány 60. §-ában foglalt alapjogok alkotmányossági vizsgálata körében hozott határozatai közül pedig az Alkotmánybíróság 4/1993. (II. 12.) AB határozatában (ABH 1993. 51.) rámutat: »a lelkiismereti szabadság és a vallásszabadság külön is nevesített joga azt ismeri el, hogy a lelkiismereti meggyőződés, s ezen belül adott esetben a vallás az emberi minőség része, szabadságuk a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülésének feltétele. A vallásszabadság szoros összefüggését az emberi méltóság jogával akkor is figyelembe kell venni, amikor a vallásszabadság másik két összetevőjéről, a vallásgyakorlásról, illetve a meggyőződés szerinti cselekvésről van szó« (EBH 1999. 2.).

Nem kívánok stilisztikai vitát nyitni arról, hogy a fenti szöveg mennyiben és mihez képest minősül „terjengősnek”. Az viszont mindenképpen szükséges lett volna, hogy a szerző bemutassa, miképp tudta volna rövidebben és úgy idézni a Legfelsőbb Bíróság az alapjogra vonatkozó rendelkezéseket, hogy az szerinte se legyen félrevezető.

Annyit egyébként megjegyeznénk, hogy két rendelkezés – egy paragrafus és egy bekezdés – idézése egy huszonnégy szakaszból álló törvényből eltúlzottnak semmiképpen nem tekinthető. Az pedig, hogy a Legfelsőbb Bíróság a hivatkozott három szerzői ív terjedelmű AB határozatból két bekezdést idéz, inkább a „visszafogott” jelzőt érdemelne ki. Nem is szólva arról, hogy a törvényben van olyan rendelkezés, az AB határozatban pedig megállapítás, amely – ha idézik – szintén alátámasztotta volna a Legfelsőbb Bíróság által követett értelmezést. A törvény ugyanis általános szabályként kimondja, hogy „a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásában senkit sem szabad akadályozni...”,²⁸ illetve

az Alkotmánybíróság szerint „az „Alkotmány 60. § [...] (2) bekezdése tartalmazza [...] az »együttesen« és »nyilvánosan« történő vallásgyakorlás szabadsága révén – a vallási gyülekezési és egyesületi szabadságot is” [4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 50.]

Sőt a „lelkiismereti és vallásszabadság megsértése” elnevezésű büntetőjogi tényállás értelmezésekor álláspontunk szerint az sem lett volna felesleges, ha a bíróság az alkotmány rendelkezését közvetlenül hivatkozza. A tényállás alkalmazása esetén ugyanis nélkülözhetetlen a lelkiismereti és vallásszabadság fogalmának kifejtése, márpedig azt az alkotmány – a Btk.-val ellentétben – részletezi. Az alkotmány rendelkezéseinek hivatkozása nem válik feleslegessé attól, hogy az alaptörvény releváns rendelkezését a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló 1990. évi IV. törvény szinte szó szerint megismétli. Az azonos kérdésre vonatkozó, de a jogforrási hierarchiában különböző szinten elhelyezkedő szabályok közül ugyanis azonos normatartalom esetén indokolt közvetlenül a magasabb rangúra hivatkozni.

2. A szerző szerint az alapjogra vonatkozó „fejtegetések semmilyen szerepet nem kaptak az érdemi okfejtésben, amelyben a bíróság a Btk. szóban forgó rendelkezését értelmezte” (16. oldal).

A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „az irányadó törvényi tényállást a fentieknek [azaz az idézett alapjogi rendelkezéseknek] megfelelően vizsgálva egyértelműen megállapítható, hogy amikor a lelkiismereti és vallásszabadság jogának biztosítása körében a törvényalkotó [...] széles körű védelmet kívánt biztosítani a védett jogtárgynak. Ekként a cselekményt nem kizárólag célzatosan elkövetettnek, hanem szándékos, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósíthatóként szabályozta” (EBH 1999. 2.).

Az idézett szövegből látható, hogy a szerző állításával szemben az alapjog „fontosságára” vonatkozó idézetnek – nemcsak deklaráltan, hanem valójában is – érdemi funkciója volt a büntetőjogszabály értelmezésénél. A felhasznált következtetés úgy összegezzhető, hogy az alapjogi hierarchiában magasabb rendű jogi tárgyak vonatkozásában esetleges kétség esetén a jogalkotó feltételezhetően a kiterjedtebb büntetőjogi védelem (tágabb körű tényállás) mellett döntött.

3. A szerző szerint a Legfelsőbb Bíróság „a történeti tényállás objektív elemeinek összevetését a törvény szövegével annyival intezte el, hogy az irányadó tényállás alapján »nem lehet kétséges«, hogy a terhelt az úrnapi körmenetben részt vevő személyeket vallásuk szabad gyakorlásában, abban, hogy a megkezdett vallási szertartásban háborítatlanul, fo-

lyamatosan részt vehessenek, erőszakkal és fenyegetéssel akadályozta” (16. oldal). Bencze szerint ez az „indokolás azért aggályos, mert nem adott számot arról, hogy miért minősülne az a szabad vallásgyakorlás akadályozásnak, ha valakit rövid időre megzavarnak egy szertartáson való részvételben. A szabad vallásgyakorlás megakadályozása, és egy szertartás megzavarása korántsem jelenti ugyanazt, így ki kellett volna térnie arra a bíróságnak, hogy miért nem csupán »megzavarás« történt, amit a jogalkotó egyébként nem pónalizált” (16. oldal).

A Legfelsőbb Bíróságnak a szerző által hivatkozott mondata valójában választ ad arra, hogy miért minősül a szabad vallásgyakorlás akadályozásnak, ha valakit rövid időre megzavarnak egy szertartáson való részvételben. Az ugyanis a következő érvelést tartalmazza: a folyamatos együttes haladás – a szertartás (*körmenet*) jellegéből adódóan – az azon való részvétel integráns része, mivel pedig ez vallásgyakorlásnak minősül, annak erőszakkal vagy fenyegetéssel való akadályozása a Btk. 174/A. §-a tekintetében tényállásszerű.

A Legfelsőbb Bíróság ennél bővebben azért nem adott számot arról, hogy a cselekmény „miért minősülne a szabad vallásgyakorlás akadályozásnak”, mert ezt (ahogy arra a közzétett szöveg is utal) „az 1990. évi IV. törvény rendelkezéseire alapozott részletes jogi indokolásában az elsőfokú és a másodfokú bíróság” már megtette. Márpedig a Legfelsőbb Bíróság adott határozata felülvizsgálati eljárásban született, amelyben a rendkívüli jogorvoslat indítványozásának alapja arra való hivatkozás volt, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak a megsértése miatt került sor. A Legfelsőbb Bíróságnak ennek elbírálása során nem azt kell részletesen indokolnia, hogy a terhelt miért követte el bűncselekményt, hanem arról kell számot adnia, hogy a jogerős határozatot hozó bíróság jól értelmezte és alkalmazta-e a tényállást. Ezt a Legfelsőbb Bíróság megtette, az indokolásban pedig értelemszerűen főként azokkal a kérdésekkel foglalkozott, amelyeket az ügyben a védelem a jogerős döntéssel szembeni felülvizsgálati indítványában felvetett, nevezetesen bizonyos jogértelmezések cáfolatára támaszkodott, nem pedig az alsóbb bíróságok szubszumpciós tevékenységét vizsgálta.

A Legfelsőbb Bíróságnak egyébként nem kellett volna *in abstracto* azzal foglalkoznia, hogy mi a különbség a vallásgyakorlás akadályozása, illetve a szertartás megzavarása között. Ennek indoka, hogy ha a Btk. 174/A. §-a megvalósul, semmilyen jelentősége nincs annak, hogy a cselekmény a szertartás, illetve mások azon való részvételének tekintetében megzavarásnak minősül-e vagy sem. A meg-

zavarás tényének elismerése ráadásul nem akadály, hogy annak egy bizonyos típusát – tekintettel akadályozó jellegére – a Legfelsőbb Bíróság tényállásszerűként szubszumulja.

3. A szerző szerint a „döntéssel a LB a vallás szabadság jogának olyan jelentőséget tulajdonított, amelyre tekintettel átléphette egy tételes jogi szabály szöveghű értelmezésének korlátait” (16. oldal).

A Legfelsőbb Bíróság döntése valójában a tényállás nyelvtani értelmezés alapján is adódó hatókörnek elismeréséhez vezetett. Az alapjog tartalmának helyes felfogása ugyanis a fentiek szerint vallásgyakorlásnak tekinti a körmeneten való részvételt (folyamatos haladást). Az alapjog fontosságára vonatkozó tételek felhasználása²⁹ pedig csak megerősítette a nyelvtani értelmezés azon egyértelmű eredményét, hogy nincs szükség súlyos jogsérelemre vagy célzatra a büntetőjogi felelősséghez. Az ezzel ellentétes szűkítő értelmezéseket (például a súlyos sérelem vagy a célzatosság megkövetelését) egyébként nemcsak a szerző nem támasztotta alá érvekkel, de semmilyen elismert értelmezési módszer alkalmazása sem.

ÖSSZEGZÉS

Mindenképpen fontos annak a kérdésnek a tudományos feldolgozása, hogy a büntetőbírói határozatok miképpen hivatkoznak az alkotmányra (vagy az AB határozatokra). Bencze Mátyás tanulmányával megtette az első lépést e fontos tudományos munka elvégzésének útján, de megítélésem szerint kutatásának elméleti keretei további kimunkálást igényelnek, bizonyos téves megállapításai (következtetései) pedig kiigazítandók lennének.

1. A szerző által használt kategorizálás nem alkalmas azoknak az AB határozatoknak a besorolására, amelyekre a rendesbírók azért hivatkoznak, mert azok állapították meg a közvetlenül alkalmazandó jogszabály hatályos szövegét.

2. A szerző egy ügyben a halálbüntetést eltörölő AB határozatot jelöli meg az értelmezés tárgyaként, holott a bíróság a – büntetőjogszabályok által ezt követően is használt – „halállal is büntethető bűncselekmény” kifejezés jelentését kívánta feltárni. Ennek kapcsán ráadásul paradox módon „tarthatatlannak” bélyegez egy olyan megyei bírósági álláspontot, amelyről kimutatható, hogy a rendelkezés egyetlen olyan értelmezése, amely összhangban van az alkotmány által is garantált *nulla poena sine lege* elvvel.

3. A szerző az alkalmazott normák alaposabb elemzése nélkül a jogalkalmazónak rója fel, hogy meghíusult azoknak a személyeknek a felmentése (vagy büntetésük enyhítése), akiket olyan jogsza-

bály alapján ítélték el, amelyet az Alkotmánybíróság *ex nunc* hatállyal helyezett hatályon kívül. Az ilyen döntés azonban elkerülhetetlenül következett abból a szabályozásból, amely mindenféle kivételes rendelkezés nélkül rendelte alkalmazni a büntetőeljárás Alkotmánybíróság által elrendelt felülvizsgálatára a törvényességi óvás szabályozását. Ezen felül a szerző tévesen állítja, hogy ennek kapcsán a Legfelsőbb Bíróság 2006-ban revideálta álláspontját, az ekkor közzétett eltérő döntés ugyanis egy alapvetően eltérő büntető-eljárásjogi szabályozáson alapul.

4. Az szerző két esetben olyan „álcázóhálóknak” bélyegzi az alkotmány bírósági hivatkozását, amelynek célja az indokolás hiányosságainak az alaptörvény tekintélyével való „pótlása” lehetett. A közügyektől való eltiltás esetén a büntetőjogi érvelés valóban hibás volt, de a Legfelsőbb Bíróságnak sem szándéka, sem lehetősége nem volt arra, hogy az alkotmány hivatkozásával fedje el a döntés esetleges gyengéjét. A vallásszabadság megsértése vonatkozásában pedig a Legfelsőbb Bíróság büntetőjogi okfejtése nemcsak érdemben volt helyes, hanem abban az alapjog fontosságára vonatkozó idézeteket valódi értelmezési segédeszközként használta fel.

JEGYZETEK

1. A cikk szövegében található oldalszámok Bencze Máttyás tanulmányának oldalszámára vonatkoznak.
2. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (rég. Be.) 287. § (3) bekezdés, hatályos 1992. január 30-tól december 31-ig.
3. A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi V. törvény (Btk.) 110. § (2) bekezdés *a)* pont, hatályos 1993. május 14-ig.
4. Btk. 110. § (2) bekezdés *a)* pont, hatályos 1993. május 14-ig.
5. Papp László a jogkérdés megválaszolásánál jelentőséget tulajdonít annak is, hogy az Alkotmánybíróság feltehetően milyen értelmet tulajdonított a Btk. 110. §-ának. PAPP László: *Érinti-e a halálbüntetés eltörlése a fiatalokúakra és a hamis tanúra kiszabható szabadságvesztés felső határát*, Magyar Jog, 1991/3. 166.
6. Hasonló érvelést tartalmaz a BH 1993. 3. is.
7. Btk. 110. § (4) bekezdés.
8. Btk. 110. § (2) bekezdés *b)* pont.
9. Ezt az értelmezést erősíti a Btk.-t módosító törvényjavaslathoz fűzött miniszteri indokolás is. Az általános indokolás szerint „az Alkotmánybíróság döntése a halálbüntetés eltörléséről [...] szükségessé teszi [...] a hatályos Btk. szabályainak részbeni megváltoztatását”. Ebbe a körbe pedig egyértelműen beleilleszthető a novella 30. §-ának fentebb jelzett módosítása. Ezen

túlmenően a Btk. 238. § (4) bekezdésének és a 244. § (3) bekezdése *a)* pontjának újraszabályozása kapcsán a miniszteri indokolás kifejezetten rámutat, hogy azok „módosítását a halálbüntetés eltörlése teszi szükségessé”.

10. E kérdés feldolgozásában nyújtott segítségéért (a velük folytatott tisztázó beszélgetésekért) köszönettel tartozom Palánkai Tibornénak és Orosz Fruzsínának. A cikk e részében kifejtett kritika és értelmezés természetesen nem feltétlenül egyezik az ő álláspontjukkal.
11. A rendelkezés *pro futuro* megsemmisítés esetén nem alkalmazható.
12. Abtv. 42. § (1) bekezdés.
13. Abtv. 43. § (4) bekezdés. Az Abtv. indokolása szerint a jogbiztonság követelményének érvényesülése érdekében „indokolt lehet [...] az alkotmányellenes rendelkezés *ex tunc* hatályú [...] hatályon kívül helyezése [...] akár általános jelleggel” is. Megjegyzem, az Alkotmánybíróságról szóló törvényjavaslat indokolása (Magyar Közlöny, 1989/77. 1296) – címével ellentétben – nem a törvényjavaslat, hanem az elfogadott törvény indokolása. Ellenkező esetben az idézett megjegyzés abban nem is szerepelhetne, hiszen az nyilvánvalóan Abtv. 43. § (4) bekezdéséhez kapcsolódik, amely azonban a javaslatban nem szerepelt.
14. Lásd az Abtv. 45. § (3) bekezdését.
15. Az Abtv. javaslatának indokolása, lásd 203. számú törvényjavaslat az Alkotmánybíróságról, Országgyűlési Könyvtár Mo. Ia:1985/90/A:[8] 264; kiemelés – H. M.
16. Az Abtv. javaslatának indokolása, uo.
17. Az Abtv. javaslatának indokolása, uo. 263.
18. Az Országgyűlés Jogi, igazgatási és igazságügyi bizottságának 283. számú jelentése az Alkotmánybíróságról szóló törvényjavaslathoz benyújtott bizottsági és képviselői módosító javaslatokról, 34. számú javaslat.
19. A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (Ütv.) 5. § (2) bekezdés *f)* pont, hatályos 1989. december 27-től 1992. december 31-ig.
20. Régi Be. 284. § (1) bekezdés, hatályos 1992. december 31-ig.
21. Régi Be. 287. § (1) bekezdés, hatályos 1992. december 31-ig.
22. Az Abtv. ugyanis csak a felülvizsgálat elrendelését teszi kötelezővé az Alkotmánybíróság számára, a konkrét határozat(ok) jogerejét feloldó rendelkezésre nem ad felhatalmazást.
23. Be. 406. § (1) bekezdés *a)* pont (hatályos 2003. július 1-jétől 2006. június 30-ig): „A terhelt javára felülvizsgálatnak van helye akkor is, ha [...] az Alkotmánybíróság a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás felülvizsgálatát elrendelte, feltéve, hogy a terhelt még

nem mentesült a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a kiszabott büntetés, illetőleg az alkalmazott intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be, vagy a végrehajthatósága még nem szűnt meg.”

24. Be. 420. § (3) bekezdés, hatályos 2003. július. 1-jétől 2006. június 30-ig.

25. Alkotmány 20. § (3) bekezdés, hatályos 1990. július. 27-től.

26. Például 35/1991. (VI. 20.) AB határozat, ABH 1991. 154.

27. Például a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény vagy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény.

28. A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi IV. törvény 4. §.

29. Lásd a fejezet előző pontjában.